

DE THERAPEUTISCHE STAD

BWMSTR Label november 2023

Een drijvend gebouw op de Seine, in het centrum van Parijs, waar geestelijke gezondheidszorg centraal staat, op schaal van de stad, het individu en het collectief. De documentaire 'sur l'adamant' schetst het portret van een psychiatrisch dagcentrum waar de relatie tussen de bewoners en de verzorgers op een intieme en menselijke manier in beeld wordt gebracht, zonder te weten wie welke rol heeft. De film van Nicolas Philibert zindert na en stemt tot nadenken, het resoneert op internationale schaal en wint de Gouden Beer op de biënnale van Berlijn. L'adamant gebruikt haar architectuur als middel om de psychiatrie meer bekendheid te geven, de zorg in de media te brengen en het stigma weg te nemen. Of zoals Cynthia Fleury het beschreef naar aanleiding van haar tentoonstelling *Soutenir: ville, architecture et soin*: « des lieux et des architectures qui nous tiennent et nous soutiennent, plutôt qu'ils nous détiennent ou nous contiennent. »

Utopie en heterotopie

Parallel aan de geïnstitutionaliseerde architecturale modellen van hospitalen en ziekenhuizen die telkens een utopisch beeld nastreven van hoe architectuur voor de zorg er moet uitzien, hebben er zich gedurende decennia ook andere typologieën van zorg ontwikkeld. Deze heterotopieën (letterlijk andere plaatsen) of alternatieve architecturen vinden we terug in bijvoorbeeld het draaiend solarium in de hoogtes van Aix-les-Bains van de architect André Farde in de jaren '30 dat volledig werd ontwikkeld vertrekkend vanuit een geloof in het helend karakter van ultraviolette straling, de therapeutische tuin van Derek Jarman in Dungenesse, of meer recent in het drijvend dagcentrum l'adamant in Parijs. In een wereld waar oplossingen vaak niet voorbij de problemen reiken, waar zorginstellingen zich moeten plooiën naar een steeds krappere begroting en waar kunst en cultuur als niet-essentieel worden beschouwd, spreken deze voorbeelden tot de verbeelding en vinden we een stimulans om alternatieve typologieën te onderzoeken.

Zorg en stad

De vraag naar zorg in de stad is essentieel. Het zijn bouwstenen van de wereld van morgen: mondiale pandemieën, een vergrijzing van de samenleving, blootstelling aan vervuiling, toenemende psychische stoornissen, enz. De geografische positie en architecturale vormgeving van zorginstellingen in de stad vertellen veel over de manier waarop we met zorg omgaan. Vaak stoten we op het paradoxale aspect dat opgespannen zit tussen nabijheid en afstand, kwetsbaarheid en zelfstandigheid. Dit vertaalt zich rechtsreeks in de architectuur: de toegankelijkheid en zichtbaarheid van de zorg. Hoe verknoot de intimiteit van de kamer met de publieke ruimte en waar liggen de kansen voor zowel stad als patient.

Projectvoorstel

Hoe ziet de stedelijke psychiatrie van de 21ste eeuw eruit? Aan de hand van een typologisch onderzoek rond heterotopieën in België onderzoeken we een nieuw gezicht voor de psychiatrische kamer in de stad. De fysieke enveloppe die de mentale omhult. Het onderzoek ontplooit zich dusdanig op twee niveaus:

1. Een architecturaal en historisch onderzoek van bestaande stedelijke referenties uit de reeds bestaande literatuur, die we vertalen in enkele ruimtelijke en architecturale eigenschappen. We zoomen in op Brussel als case studie en brengen parallel zowel bestaande 'onzichtbare' projecten in kaart en zoeken naar nieuwe ruimtelijke dragers, die de potentie en de ambitie in zich dragen de psychiatrische zorg te verweven met het publieke karakter van de stad, omwille van hun specifieke architecturale kwaliteiten. Hoe vertalen we concepten als de 'therapeutische tuin' in een dens stedelijk weefsel en hoe kan de publieke ruimte helend werken?
2. Een onderzoek dat zich concentreert op de operationele organisatievormen vanuit het perspectief van het beleid, de medewerkers, artsen en cliënten.

De ambitie bestaat er in om de geestelijke gezondheidszorg in België op de kaart te zetten door middel van zowel ontwerpend onderzoek als intrigerende portretten aan de hand van teksten, foto's, interviews en tekeningen.

Lisa Janssens – Renaud Baeckelandt Ir-Architect(e)

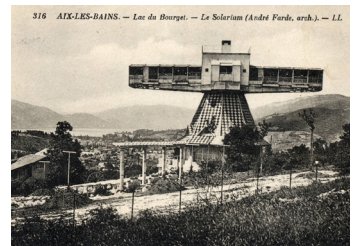
Lisa werkt sinds 2019 bij ectv architecten in Brussel en is sinds 2022 aangesteld als praktijkassistent aan de UGent. Renaud werkte tussen 2019 en 2023 bij LIST in Parijs en was recent betrokken bij de overzichtstentoonstelling en publicatie over het werk van Henri B Defauw.

0473 41 44 40 – 0477 79 45 19

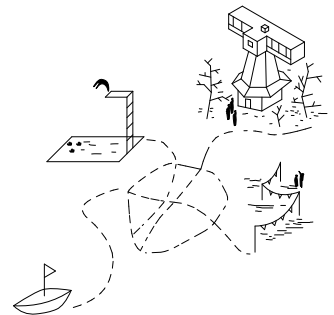
lisa.janssens@live.be – renaudbaeckelandt@gmail.com

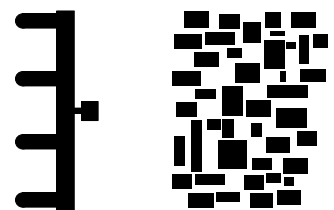
Jheronimus Bosch, Het narrenschip, 1500, Louvre, Parijs

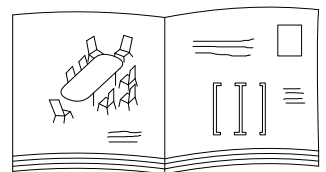
Het draaiend solarium uitgevonden door dokter Jean Saidman en ontworpen door André Farde, postkaart 1930, Aix-Les-Bains, Frankrijk

Onderzoek naar heterotopieën met een focus op Brussel en bij uitbreiding België, om zo een netwerk van 'andere plaatsen' in kaart te brengen.

Een typologisch onderzoek die utopische voorbeelden plaatst tegenover heterotopische: links) hôpital Beaujon in Clichy, rechts) Home for the Elderly, Junya Ishigami

Een sociaal en beleidsmatig onderzoek waarbij in gesprek wordt gegaan met mensen die rechtstreeks gelinkt zijn aan de sector, van patient tot verzorger, tot bestuurder.